

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

MUZEUM TĚŠÍNSKA – MATICE SLEZSKÁ
ČESKÝ TĚŠÍN 2010

© Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, 2010

ISBN 978-80-86696-12-6

OBSAH

- 7 Slovo úvodem
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR

Těšínsko ve středoevropském kontextu

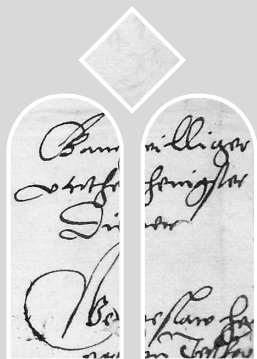
- 13 Přemyslovští králové a slezští vévodové v době vrcholného středověku
ROBERT ANTONÍN
- 25 Hornoslezská knížata a jejich role v lucemburské politice do konce 14. století
MARTIN ČAPSKÝ
- 37 Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou
MARTIN ČAPSKÝ
- 57 „Velcí“ těšínské Piastovci
Politické kariéry Kazimíra II. (†1528) a Václava III. Adama (†1579)
RADIM JEŽ
- 71 Valašská kolonizace na Těšínsku v 16.–18. století
JAN AL SAHEB
- 79 Reformace a počátky rekatolizace v Těšínském knížectví
DAVID PINDUR
- 93 Manželky těšínských Piastovců – soužití z rozumu, či lásky?
RADIM JEŽ
- 107 Mocenskopolitický konflikt o Slezsko v letech 1740–1742 a jeho průběh na Těšínsku
JAN AL SAHEB
- 119 Rozdělené Slezsko v době modernizace
(Od slezských válek do konce Velké války 1740–1918)
DAN GAWRECKI
- 137 Slezsko po roce 1918
MARIE GAWRECKÁ
- 149 Těšínsko v proměnách československo-polských vztahů 1918–1938
IVO BARAN

Varia

- 163 Slezsko a Těšínské Slezsko na starých mapách
ZBYŠEK ONDŘEKA
- 185 Hradní vrch v Těšíně
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR
- 201 Pevnostní stavitelství na příkladu fortifikací Těšínského Slezska –
Jablunkovské šance
MARTIN KRŮL
- 215 Heraldické památky Těšínska
KAREL MÜLLER
- 225 Nejstarší dějiny farního kostela v Horních Domaslavicích
(k 250. výročí vysvěcení současného kostela)
DAVID PINDUR
- 237 Staré noviny v Těšíně
GABRIELA CHROMCOVÁ
- 245 Matiční činnost ve Slezsku
VLASTIMIL KOČVARA
- 255 Soupis vyobrazení
- 261 Jmenný rejstřík
- 273 Místní rejstřík
- 281 Autoři příspěvků

RADIM JEŽ

„VELCÍ“ TĚŠÍNŠTÍ PIASTOVCI

POLITICKÉ KARIÉRY KAZIMÍRA II. (1450–1528)
A VÁCLAVA III. ADAMA (1524–1579)

Více než 360 let vládla jedna z linií piastovského rodu území Těšínského knížectví. Na trůně se postupně vystřídalo 13 mužských představitelů a čtyři ženy (včetně regentské správy Eufémie Mazovské, Anny Braniborsko-Ansbašské a Sidonie Kateřiny Sasko-Lüneburské). Avšak pouze někteří z nich výrazně překročili svým vystupováním a postavením charakter provinčních zeměpánů a aktivně se zapojili do „vysoké“ politiky. Jako jeden z prvních tak učinil Přemysl I. Nošák, o němž již psal na jiném místě tohoto sborníku Martin Čapský. Mezi další „velké“ těšínské Piastovce je nutno počítat jeho prapoťomky – Kazimíra II. a Václava III. Adama, kteří se svým počínáním podstatným způsobem zapsali do dějin zemí Koruny české na počátku raného novověku. Podívejme se tedy nyní ve stručnosti na jejich kariéry ve službách českých panovníků z dynastie Jagellonců a Habsburků.

KAZIMÍR II. – VRCHNÍ SLEZSKÝ HEJTMAN

Kazimír II. je jednou z nejpozoruhodnějších postav z řad těšínských Piastovců. Tento kníže patřil k politicky nejaktivnějším a nejznámějším představitelům piastovského rodu této větve. Narodil se někdy mezi lety 1449–1452 jako jediný syn Boleslava II. a Anny Bělsko-Těšínské.

Kazimírův strýc Přemysl II., faktický vládce Těšínska, směřoval své politické vazby na českého krále Jiřího z Poděbrad (vládl v letech 1458–1471). Tato orientace byla o několik let později posílena uzavřením sňatku s dcerou Přemyslova bratra Boleslava II. Žofií a Viktorínem Minsterberským, synem Jiřího z Poděbrad. Dualita vlády v českých zemích a vnitropolitická

Pečeť z červeného vosku knížete Kazimíra II. z listiny z r. 1483, kterou spolu s matkou Annou Bělskou daruje pozemek fryštátské městské obci ke zbudování nové lázně. Kazimír II. začal jako první z těšínských Piastovců pravidelně na svých pečetích užívat korunované orlice (vůbec poprvé je doložena u jeho strýce Přemysla II.), čímž stvrdil své výjimečné postavení a zvýšení prestiže starobylého rodu. Ve voskové pečetní misce jsou do kříže zataveny proužky z pergamenu, které pojí listinu s pečetí.

situace donutily knížete v 70. letech 15. století ke změně orientace; pod tlakem okolností přestoupil pod ochranu krále Matyáše Korvína. Naopak jeho synovec Kazimír se přiklonil na stranu nově zvoleného českého krále Vladislava Jagellonského (vládl v letech 1471–1516) a zúčastnil se slavného průvodu z Krakova do Prahy na konci července 1471. Tímto krokem rozpoutal neshody se svým strýcem. Spor se vyhroutil po smrti bytomského knížete a strýce Václava v roce 1474, který po sobě nezanechal potomky. Nesrovnalosti mezi příslušníky těšínských Piastovců narušovaly stabilitu v knížectví, a navíc se k nim přidaly šarvátky mezi uherským a českým králem. Další prohlubování nepokojů ukončila smrt Přemysla II. na začátku března roku 1477, a mladý kníže Kazimír II. se tak mohl ujmout samostatné vlády na Těšínsku.

Kníže však záhy pochopil, že větší štěstí jej čeká, když přestoupí k politicky i mocensky vlivnějšímu králi Matyáši Korvínovi. Ten již v roce 1477 Kazimíra ustanovil poručníkem nedospělé sestřenice Hedviky (jediného potomka Přemysla II. a Anny Mazovské) s právem disponovat jejím dědictvím. Po svém strýci Kazimír zdědil polovinu Hlohovského knížectví, které se však záhy stalo příčinou k rozdělení mezi slezskými knížaty. V roce 1476 totiž zemřel poslední hlohovský kníže Jindřich XI. (1435?–1476). Nedlouho po jeho smrti se naplno rozhořel konflikt mezi Janem II. Zaháňským a Kazimírem II., jelikož si oba činili nárok na toto odumřelé území. Spor vedl k vojenskému střetnutí. V krvavé bitvě u Krosna, kde padlo 2 000 mužů, byl Kazimír poražen a donucen 10. října 1479 uzavřít smlouvu se zmocněnci uherského a českého krále, ve které se zřekl práv na toto knížectví. Kazimírovým potomkům zůstal již jen prázdný titul *kníže Velkého Hlohova*.

Po smrti uherského a českého krále Matyáše Korvína v roce 1490 se Kazimír II. neprodleně vypravil do Prahy za králem Vladislavem Jagellonským a doufal, že staronový český a uherský král nezapomněl na jejich minulou spolupráci. S Vla-

dislavem dohodl svou účast na plánovaném holdu ve Vratislavi. Panovník mu oplatil stejnou mincí a slíbil podporu jeho kandidatury na post vrchního slezského hejtmana.

Podle uzavřené dohody byl na počátku listopadu 1490 kníže Kazimír zvolen na sněmu ve Vratislavi vrchním slezským hejtmanem. Jeho kompetence vycházely ze zemského landfrýdu Matyáše Korvína z roku 1474, přičemž hlavní funkcí bylo zastávat královy zájmy ve Slezsku (hospodářské i politické), dále dbát na zachování bezpečnosti proti vnějším i vnitřním nepřátelům a zastávat post vrchního soudce a generálního velitele vojenské hotovosti. Velmi tvrdá a nekompromisní politická linie, již kníže vehementně prosazoval, byla trnem v oku mnoha slezským zeměpánům a stavům. Na sněmu v biskupské Nise, kde se projednávalo složení holdu králi Vladislavovi, jej dokonce napadl s mečem v ruce a poranil na hlavě opolský kníže Mikuláš II. (1450/1460–1497), který byl hned následujícího dne za tento čin veřejně před místní radnicí popraven stětím hlavy.

Těšínský kníže se snažil využít svého postavení a vymoci si na králi dlouho upomínané potvrzení práv slezských knížat a stavů. Toto tzv. „velké privilegium“ bylo vydáno 28. listopadu 1498 v Budíně. Králův majestát zaručoval upevnění pozic slezského zemského hejtmana a jeho pravomocí; čili správní i výkonná moc ve Slezsku se tedy nyní soustředila pouze v rukou těšínského knížete. V tomtéž roce byla vydána listina krále Vladislava, důležitá i pro Těšínsko, ve které jsou potvrzena dědická práva těšínských knížat (v mužské i ženské linii do čtvrtého pokolení), dosavadní vydaná privilegia a svobody, na něž se budou Kazimírovi potomci často odvolávat a bude také předmětem majetkoprávních sporů až do barokního období.

Kazimír z Buozie milostí kníže Slezský
Hejtman Horní i Duolní Slezie
Prozami Statutami Starými Mudyji Opavskými Nam zvláště milostí zed nam pozji
lame pozicpis Mandatu krále z toho milostí jma napsáno milostí krále Slezský se
budete domicki zpraviti a podle toho zuzornati to ziffi fo ta an Krátoho zamezi
Lmo 2 1512

Titulatura knížete Kazimíra jako vrchního slezského hejtmana – *Kazimír, z Buozie milosti kníže těšínské, hejtman Horní i Duolní Slezie* – na dopise odeslaném z Těšína v srpnu roku 1512 stavům Opavského knížectví, ve kterém jim oznamuje doručení listiny krále Vladislava II. Jagellonského. Kazimír II. z výkonu své funkce zastával královy zájmy v celém Slezsku i na Opavsku (to právně v této době náleželo k Moravskému markrabství), a byl jeho prodlouženou rukou v těchto korunních zemích. S jeho vystupováním a politickými ambicemi mnohdy razantně nesouhlasily místní stavovské obce, které hájily své svobody a práva.

V roce 1504 byl těšínský kníže Kazimír II. pro neplnění svých povinností (stěžovali si na něj hlavně vratislavští měšťané, že se nesnaží důsledně zasáhnout proti vzrůstající kriminalitě) odvolán z funkce vrchního slezského hejtmána. Král jej nahradil svým bratrem Zikmundem. Avšak poté, co se Zikmund Jagellonský stal polským králem a biskup Thurzo rezignoval již po měsíci, byl hejtmánem jmenován Fridrich II. Lehnicko-Břežský, s čímž paradoxně nesouhlasilo město Vratislav, a proto funkce nejvyššího hejtmána připadla v roce 1509 znovu těšínskému knížeti. Na politické výsluní jej vyneslo rozhodnutí krále Vladislava z počátku roku 1515, podle kterého se stal správcem a hejtmánem také v Opavském knížectví. Po smrti prvního Jagellonce na českém trůně (roku 1516) došlo ke správnímu rozdělení Slezska i působnosti vrchního hejtmána na část dolnoslezskou a hornoslezskou. Kazimír se tehdy stal až do konce svého života královým zástupcem pro oblast Těšínska, Opolska, Ratibořska i sousedního Opavska.

Výše uvedené skutečnosti činily z Kazimíra II. velmi známou a politicky vlivnou osobou v celém jagellonském soustátí. Šlo o muže nesmírně energického a vitálního, o čemž nás přesvědčuje jeden polský kronikář, který ve svém spise zachytil průběh svatby polského krále Zikmunda I. Starého s Bonou Sforzou v Krakově na počátku léta 1518. Tehdy bylo těšínskému knížeti již okolo sedmdesáti let a i přes svůj pokročilý věk se neváhal pustit do oblíbené dvorské zábavy – rytířského turnaje. V plné zbroji, vážící okolo 25 kg, byl sražen z koně jedním ze Zikmundových vysokých dvorských úředníků. Kupodivu se těšínskému knížeti nic nestalo a měl tak před sebou ještě deset let politicky plodného života, jež spojil s úsilím o podmanění si opavských stavů. Podle jejich požadavků své sídlo přestěhoval na zdejší městský zámek, kam odvezl z Těšína i vojenský arzenál – děla, střelný prach, koule a další mobiliář. Zemřel v osmdesáti letech ve své těšínské rezidenci. Nutno upozornit, že byl jedním z mála těšínských Piastovců, kterému byl dopřán tak dlouhý život; vždyť provedený průzkum průměrné délky života u posledních členů tohoto rodu v 16. a 17. století přináší alarmující čísla – jeho potomci se v průměru dožívali necelých osmnácti let!

PRVNÍ STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ (1546–1547)

A MLADÝ KNÍŽE VÁCLAV III. ADAM

Politická situace ve středoevropském prostoru se na počátku 40. let 16. století dostávala do krize, která byla způsobena na jedné straně novými náboženskými myšlenkami přicházejícími z oblasti Německa a následnou konfesionalizací, která společnost rozdělila do několika nesmiřitelných táborů, a na druhé straně vyhrocením válečné situace na hranicích Uher spojenou s expanzivní politikou Turecké říše. Na klidu nepřidávala ani politika krále Ferdinanda I., jenž se čím dál víc dostával do sporů s českými stavy. Šlechtická obec byla unavena častými požadavky

krále na zemském sněmu na další mimořádné berně na válku s Turky a čekala od něj ústupky v oblastech náboženství a možnostech vedení země. Postupem času vztahy gradovaly a stačilo velmi málo, aby přerostly v otevřený konflikt.

V polovině roku 1546 se naplno rozhořel boj mezi příslušníky evangelické konfese v Říši, v jehož čele stál saský kurfiřt Jan Fridrich, a obránci staré „pravověrné“ církve pod vedením německého císaře Karla V., kterému sekundoval jeho bratr Ferdinand I. Na intenzitě nabývaly také střety s Turky. Ferdinand očekával od českých stavů pomoc na obou frontách, a proto se dostavil na sněm do Prahy, aby jednal s nejvyššími představiteli v zemi. Ti mu přes výhrady jak poskytlí finance, tak odsouhlasili možnou výpravu proti narušitelům míru v Říši. Na počátku roku 1547 král vydal mandát, kterým nařizoval všem stavům z Čech, aby se dostavili s vojenskou hotovostí k Litoměřicím a posléze s ním táhli na pomoc

Saský kurfiřt Jan Fridrich († 1554) na obraze Lucase Cranacha staršího z r. 1531, dnes uloženém v pařížském Louvru. Saský vévoda z rodu Wettinů byl velkým protektorem nového náboženského směru – luterství na svých državách, čímž se dostával do konfliktů s římským císařem Karlem V. († 1558) a jeho bratrem Ferdinandem I. († 1564). Důvodem k vojenskému tažení českých stavovských jednotek do Saska měla být obrana lén českého krále na území Říše, která obsadil právě kurfiřt Jan Fridrich.

Mořici Saskému a císaři Karlu V. do blízkého Saska. I když byl tento postup odsouhlasen na sněmu, vytvořila se proti válečné výpravě mimo zemi ostrá opozice. Radikálové z řad českých stavů zaměřili místo k Litoměřicím do Pardubic, kde chystal Jan z Pernštejna, bývalý těšínský správce, na 7. února 1547 tajnou schůzku. Mezitím krále zasáhla smutná událost – při porodu zemřela jeho manželka Anna, rozená Jagellonská. Narozená dcera obdržela jméno Johana a za kmotra jí byl vybrán mladý těšínský kníže Václav III. Adam. Kmotrovství bylo pro knížete prestižní záležitostí a král dal tímto jasně najevo své sympatie. Těšínský kníže byl v roce 1547 u krále častým hostem a podílel se na dalším vývoji ve sporu se stavy. Panovník neměl na dlouhé truchlení čas a ihned po pohřbu své manželky musel aktivizovat zbylou část stavů do boje v Sasku. Porážka protestantských knížat v bitvě u Mühlberka 24. dubna 1547 znamenala pro stavy v Čechách vážný zlom a naplno se projevila nekompaktnost jejich postupu, což vedlo k rychlému rozpadu opozice.

Ferdinand I. se rozhodl využít svého šťastného vítězství k potrestání stavů a měst, jenž mu odmítly poskytnout pomoc v boji, a svolal sněm na začátek července 1547 do Prahy.

Poprsí knížete Václava III. Adama z tolaru raženého v roce 1574. Kníže je vyobrazen ve stylizovaném postoji a je oděn v renesančním kyrysu s rukavicemi a zbrojnými rukavicemi. V levé ruce drží kord a na prsou má zavěšen řetěz. Jeho tvář pokrývá hustý plnovous, velmi módní po celé 16. století.

Promyšlená, předem stanovená taktika slavila úspěch. Král pozval na jednání především stavovské vůdce z Moravy, Slezska a Lužic. Již 1. července vidíme v jeho doprovodu blízcího se k Praze např. olomouckého a vratislavského biskupa, dále pak moravského zemského hejtmana, nejvyššího maršálka a na neposledním místě také mladého těšínského knížete Václava III. Adama. Oporou se tedy králi stali urození pánové, kteří pocházeli ze zemí Koruny české, ale s povstáním neměli nic společného a do válečných událostí nezasáhli. Paradoxem také je, že většina z nich, kromě obou biskupů a těšínského knížete, byla evangelického vyznání, ale přesto vůči Habsburkům a jejich politice zůstávala velmi loajální. Na 8. července byl přichystán první soud, který měl potrestat pražská města za jejich odpor proti králi. Český panovník se v procesu stal žalobcem i soudcem zároveň. Aby legitimizoval svůj postup, přizval k projednávání komisi složenou z více než čtyř desítek urozených osob ze zemí Koruny české. Na Pražský hrad byl povolán také jedeadvacetiletý Václav Těšínský, který zde byl poprvé ve svém životě po-

staven do role poradce habsburského panovníka a tím i tichého podporovatele jeho mocenskopolitických plánů, do nichž měl být zapojen i v následujících desetiletích.

Vraťme se ale k chystané protiakci vůči českým stavům. V předem připravené dřevěné tribuně v jedné z částí Vladislavského sálu zasedl po Ferdinandově pravici jeho stejnojmenný syn a již jmenovaní zástupci z Moravy. Na levé straně pak jako první u krále seděl těšínský kníže a za ním následovali pánové a rytíři z Opavského (hejtman Vavřinec z Drahotuš, komorník Jan starší z Vrbna ad.), Opolsko-Ratibořského (hejtman Jan Posadovský) a Svídnického knížectví (kancléř Hanuš Gotsch, hejtman Matyáš z Lohova), nechyběli dva zástupci z Dolní Lužice.

Kníže Václav III. Adam vyrazil ze svého sídla v Těšíně na cestu za králem kolem poloviny června 1547. Účastnil se již výše zmíněného soudu v Praze na počátku července a zůstal zde po celý tento měsíc. Podílel se na vynesení rozsudku nad královskými městy, jež se odmítla aktivně podílet na vojenské hotovosti a finanční pomoci králi i císaři. Král potrestal také některé šlechtice (16 pánů a 19 rytířů) konfiskací části majetku. Zasáhl i proti zástupcům církve jednoty bratrské, potvrzením tzv. Svatojakubského mandátu z roku 1508, čímž se její členové stali v Čechách psanci a setrvání v zemi jim zaručovala pouze konverze k jedné z legálně uznaných církví. Těšínský kníže po vydání královských mandátů opustil v říjnu Prahu a po několikadenní cestě se vrátil na zámek do Těšína.

Položme si nyní otázku – jakou roli vlastně sehrál těšínský kníže spolu se zástupci moravských i slezských stavů při soudech s poraženými povstalci? Král pojal celý proces jako okázalý projev své moci se všemi eventuálními nástroji, jež bylo možné v dané situaci a dle jeho pojetí způsobu vlády použít – formy zastrahování, věznění, fyzického týrání, poprav i samotné prezentace veřejných soudů nad jednotlivými provinilci. K legitimaci svých nároků potřeboval zázemí okolních zemských obcí, které formálně zastupovali nejvyšší představitelé z daných oblastí – z Moravy biskup, nejvyšší hejtman, podkomoří ad.; ze Slezska to byli vratislavský biskup = nejvyšší hejtman a těšínský kníže. Všichni zúčastnění fakticky o výnosu soudu nerozhodovali, pouze svým podpisem stvrzovali sankce, jež král navrhl, a jejich pozice byla pouze pasivní. Např. přizvání těšínského knížete k jednáním můžeme chápat jako mocenský prostředek panovníka, kterým si chtěl zavázat mladého příslušníka piastovského rodu k císařskému dvoru a představit mu nejvyšší politiku i výhody spojené s loajalitou prokazovanou habsburské rodině. Dobrých kontaktů s králem si kníže vážil a v následujících letech jich dokázal také v rámci svých možností využít.

VÁCLAV III. ADAM V ZÁPASE O POLSKOU KRÁLOVSKOU KORUNU V 70. LETECH 16. STOLETÍ

Nyní upřeme svou pozornost na opačný kout střední Evropy. Těšínské knížectví se nacházelo na západní hranici Polského království a od něj jej dělila pouze říčka Bílá (p. Biała), protékající dnešním městem Bielsko-Biala. Z Těšína, rezidence knížat, to bylo na královský dvůr do Krakova poměrně blízko, vzdálenost obou měst činí přibližně 130 km. Geografická poloha byla dobrým předpokladem k úzkým kontaktům mezi těšínskými Piastovci a v této době vládoucí dynastií Jagellonců. Již Václavův praotec Kazimír II. byl častým hostem na Wawelu, kde také během svatby Zikmunda I. s Bonou Sforzou vyjednal sňatek svého syna s Annou Braniborsko-Ansbašskou.

Polský král Zikmund II. August (†1572) na vyobrazení z díla Jana Gołuchowského *Ikones ksiąząt i królów polskich*, Krakov 1605. Po smrti tohoto posledního Jagellonce na tuberkulózu se o polský trůn ucházel mj. i těšínský kníže Václav III. Adam. Mezi mnoha kandidáty však neměl šanci uspět, i když pocházel, tak si přála místní nobilita, ze starobylého piastovského rodu, protože jeho postavení, vliv a možnost předvolebního lobování byla nesrovnatelně menší ve srovnání s Habsburky či francouzskou dynastií Valois.

Václav III. Adam se poprvé setkal s krakovským prostředím již ve svém mládí, kdy se účastnil v letech 1543 a 1553 svateb krále Zikmunda II. Augusta. V následujícím období těšínský kníže často zajížděl na polský královský dvůr jako vyslanec českého panovníka Ferdinanda.

Intenzita kontaktů s Polskem se výrazně zvýšila v 70. letech 16. století. Bylo to způsobeno jednou důležitou událostí polských dějin, která zasáhla celý střeoevropský prostor. Dne 7. července roku 1572 totiž bez dědice zemřel polský král Zikmund August.

Po smrti posledního Jagellonce na tuberkulózu přistoupili polští stavové k volbě nového krále dle zásady *electio viritim*, při níž měl právo volby panovníka každý šlechtic usedlý v Polsko-litevské unii. Svou příležitost vytušili i Habsburkové a začali vyvíjet aktivitu, která by jim mohla zaručit úspěch. Nedlouho po smrti Zikmunda II. Augusta vyslal Maxmilián II. do Polska své zástupce. Připojil se k nim i kníže Václav III. Adam. Celá družina čítala více než 50 šlechticů a byla tvořena nejvyššími zemskými úředníky. Kromě již zmíněných Habsburků, jmenovitě Maxmiliána II. a jeho syna Arnošta, kandidoval také sympatický francouzský princ Jindřich z Valois, z Ruska Ivan IV. Hrozný, švédský král Jan III., ferrarský kníže Alfons II. d'Este a další tři desítky méně či více významných polských šlechticů. Někteří volitelé si ale žádali osobu z „domácí“ dynastie (nejlépe Piastovce), za niž byli považováni i představitelé z řad domácích magnátů a vysoké šlechty. Jako vhodný kandidát se mohl zdát čtyřiatřicetiletý Jindřich XI. Lehnický, jenž byl u polského dvora v minulých letech častým hostem a jež znal mnoho polských aristokratů kvůli jeho okázalému vystupování. Dalším z piastovských uchazečů byl těšínský kníže. Kandidatura obou slezských knížat však byla spíše formální – v podstatě nemohli konkurovat Habsburkům nebo francouzskému králi, kteří disponovali dostatkem (půjčených) peněz a mohli lépe ovlivňovat výsledek volby. I jejich celoevropská vážnost jasně převyšovala majetkově a politicky bezvýznamná knížata typu Václava III. Adama a Jindřicha XI.

Volební sněm byl zahájen 7. dubna 1573 na poli poblíž Varšavy. Sjelo se zde několik tisíc šlechticů oprávněných odevzdat svůj hlas. Po vleklém jednání byl po měsíci prohlášen polským králem Jindřich z Valois, který obdržel nadpoloviční většinu hlasů všech oprávněných voličů.

Habsburský panovník byl výsledkem velmi zklamán a na pozvání ke korunovaci nového krále jistě reagoval podrážděně. Tímto nevděčným úkolem pověřil těšínského knížete, který se v Polsku dostatečně orientoval a jež znala místní nobilita. V listu z 19. srpna 1573 mu Maxmilián poslal informace o plánované korunovaci, které měl předcházet pohřeb posledního Jagellonce Zikmunda II. Augusta. Obě slavnosti byly v Krakově připravovány na konec masopustu následujícího roku. Václav III. Adam nemohl císaře odmítnout, ale na cestu nebyl dostatečně připraven. O problémech, které s plánovanou cestou má, kníže psal 21. prosince 1573 svému

Císař Maxmilián II. Habsburský v chlapec-
kých letech na olejomalbě Jakoba Seisene-
ggera (1505–1567) vzniklé nejspíše r. 1545.
Tento umělec, narozený v Linci, přišel ko-
lem r. 1530 na vídeňský královský dvůr,
aby zvětčil rodinu Ferdinanda I. Seisene-
gger je autorem řady portrétů předních čes-
kých šlechtických rodů (Pernštejnů, Rožm-
berků, pánů z Lipé ad.) a např. i těšínských
Piastovců. Podobně jako císaře Maxmiliána,
stojícího v renesančním sále s kordem a ty-
pickou pokrývkou hlavy, namaloval také
v r. 1550 knížete Václava III. Adama a jeho
první manželku Marii. Na počátku 17. sto-
letí se obrazy dostaly, jakožto dědictví Poly-
xeny z Pernštejna, do lobbokvických sbírek,
ve kterých jsou uloženy dodnes.

švagrovi Vratislavovi z Pernštejna: [...] *jestliže by se při těch ceremoniích a podle instrukcí jeho císařské milosti latinským jazykem, kerého já povědom nejsem, promlúvati mělo, neuměl bych tej potřeby jeho milosti císařské túž latinskú řeči konati [...].* Druhou komplikací byl nedostatek financí na cestu a pobyt v Krakově, a proto kníže Vratislava prosil, aby vyjednal u císaře potřebné peníze, neboť jeho doprovod má čítat přes 150 jezdců. Těšínský kníže se vydal jako Maxmiliánův zástupce na cestu počátkem února a 10. dne tohoto měsíce se účastnil velkolepého pohřbu krále Zikmunda II. Augusta, jehož pozůstatky čekaly na uložení v katedrále na Wawelu více než 19 měsíců. Jedenáct dnů po pohřbu následovala korunovace Jindřicha z Valois. Ten v Polsku ale moc dlouho nepobyl. Poté, co se dozvěděl o smrti svého bratra Karla IX., neváhal a v noci z 18. na 19. června 1574 během hostiny utekl i s královskou pokladnicí z Krakova. Do Polska se již nikdy nevrátil. Pro opuštění země si vybral nejrychlejší možnou cestu, která směřovala přes Těšínsko a posléze Moravu dál do rodné země. I když tento riskantní podnik Jindřicha z Valois nesouvisí přímo s našim tématem, přesto se zastavme ještě na okamžik u jeho průjezdu Těšínským knížectvím, který je díky vydaným pramenům dosti dobře zmapován. Plán Jindřichovy cesty byl do detailu promyšlen; počítalo se s přesně načasovanými přestávkami k odpočinku a k výměně koní. Ze Pštiny pokračoval král přes Strumeň, nevelké městečko těšínského knížete, Žibřidovice a Marklovice až

do Fryštátu. Členové jeho doprovodu mu doporučili se zde občerstvit a nakonec i přespat. Vybrali pro něj hostinec, který byl v té době součástí městského pivovaru těsně přiléhajícího ke zdejší radnici na rohu náměstí. Zda věděl Václav III. Adam o pobytu polského krále na území svého knížectví, není známo, ale na počest této krátké epizody v dějinách města byl vedle erbu těšínských Piastovců na frontální části radnice, jež byla vystavěna v raně renesančním slohu po požáru města v roce 1511 a následně upravena v 60. letech 16. století, osazen do zdi také erb Jindřichův s latinským nápisem, který v překladu zní: *Jindřich, z Boží milosti král francouzský a polský, pruský, ruský, mazovský a žmuďský [vévoda], velkokníže litevský a vévoda z Anjou, léta Páně 1574, dne 19. června o 17. hodině byl ve Fryštátě u Johanna Facii [Jana Faciáše].* Erb byl později odstraněn, proto jedinou informací o něm zůstává zápis v deníku francouzského měšťana projíždějícího tudy roku 1597. Po jednodenním pobytu opustil král bývalé rezidenční město těšínských knížat a odjel přes Orlovou, Petřvald a Polskou (Slezskou) Ostravu na Moravu. Polští stavové se jej snažili ještě marně přesvědčit k návratu, ale po necelém roce čekání jej 26. května 1575 zbavili trůnu a byli nuceni vyhlásit novou volbu panovníka.

O situaci v Polsku po útěku Jindřicha z Valois zasílal Václav III. Adam na vídeňský dvůr informace, které byly pro císaře velmi cenné, neboť přinášely často podrobné zprávy o jednáních předních politiků a zástupců magnátských rodů.

Náměstí v Karviné-Fryštátě na pohlednici kolem roku 1900. Zdejší radniční věž byla postavena za vlády knížete Fridricha Kazimíra na konci 60. let 16. století. Nedaleko radnice byl hostinec, ve němž strávil noc polský král Jindřich z Valois, když potají opouštěl Polsko a vracel se do rodné Francie převzít vládu po smrti svého bratra. Na počest tak významné návštěvy byl vedle erbu těšínských Piastovců, jenž zdobí věž ve Fryštátě dodnes, do pravého pole osazen erb Jindřicha z Valois. Bohužel není známo, kdy a za jakých okolností došlo k odstranění této významné heraldické památky.

Bohužel se těchto pramenů nezachovalo mnoho, a proto nelze přesně říci, jakou roli sehrával těšínský kníže v jednáních o následné kandidatuře Maxmiliána II. V roce 1574 se vyvíjela situace pro habsburského vládce příznivě; pro jeho volbu bylo nakloněno mnoho magnátů a zdálo se, že hlasování proběhne hladce, i když svou roli zde pořád hrála čtyřicátice Anna Jagellonská, kterou si musel budoucí král neprodleně vzít za manželku.

Do jednání se podstatným způsobem vložil sedmihradský kníže Štěpán Bathory (1532–1586), finančně podporován tureckým sultánem. Na sněmu v prosinci 1575 se polští stavové rozdělili na dva tábory – horní sněmovna zvolila králem Maxmiliána a ostatní šlechta si vybrala Štěpána Báthoryho. Sedmihradský kníže se ihned po dvojakém výsledku rozhodl pro různé řešení situace. Rychle ovládl se svou ozbrojenou družinou téměř celé Polsko a nenechal nikoho na pochybách, kdo je novým panovníkem *Rzeczypospolitej Obojga Narodów*.

Příznivci císaře Maxmiliána se však nehodlali vzdát. Habsburka vyhlásili 18. prosince za právoplatného vládce. Podobně postupovala i nižší šlechta, která již o tři dny dříve jmenovala naopak králem sedmihradského vévodu. Jediným možným řešením celé situace bylo svolání dalšího sněmu, jenž by rozhodl o platnosti volby na tu či onu stranu. Maxmilián ihned informoval těšínského knížete a žádal jej, aby jel na plánovaný sjezd do jihopolského Jędrzejowa (asi 85 km severovýchodně od Krakova). Václava III. Adama ale v této době postihla dna v největší síle. Nemoc způsobená špatnými stravovacími návyky jej úplně paralyzovala v těšínském sídle. Knížeti se projevila dna jak na nohou (podagra), tak i na horních končetinách (chiragra) a znemožňovala mu jakýkoli pohyb. Proto musel odeslat králi i jeho kancléři Vratislavovi z Pernštejna omluvný dopis. Právě Vratislava prosil o zařízení omluvy u císaře: [...] *Můj zvláště milý pane švagře, račte dokonale věřiti, že netoliko těžkost podogry, kteráž mne od několika dní složila a trápí, na překážku jízdy mej jest. Ale tuďy mi více bolesti přibylo, že nejmilostivější vůle jeho milosti císařské v tej potřebě (což bych s chutí rád byl učinil) vykonati nemohu. Vaší milosti přátelsky prosím, že mne v tom, příčinu Božského dopuštění, u jeho milosti císařské omluvna učiniti dopomáhati ráčíte. Neb jeho císařské milosti vždycky věrně a povolně sloužiti, pokudž mi jednom pán Bůh zdraví popřítí ráčí, jsem hotov [...].* Jak moc Václava III. Adama sužovaly bolesti, je vidět na konci téhož listu, kde místo obvyklého podpisu pisař pouze poznamenal: *Pro bolest ruky vlastní podepsati jsem se nemohl.* Na sněm, který byl zahájen 18. ledna 1576, Maxmilián delegoval znovu Viléma z Rožmberka a spoléhal na jeho dobré kontakty s Poláky. Z Jędrzejowa ale přišly od poslů nedobré zprávy, že polští stavové nehodlají přijmout Habsburka na polský trůn a trvají na volbě sedmihradského vévody. S těmito novinkami se císař podělil i v listu těšínskému knížeti, ve kterém mu oznamuje definitivní potvrzení Štěpána Báthoryho polským králem. Vyhrocenost situace byla zjevná, [...] *a proto, píše v tomtěž listu císař těšínskému knížeti, nařizujeme Ti, abys, jak nejdříve budeš moci, k nám přijel*

Allerhöchste gott wolle es zuden höchsten wesen
den, Ermit ihro hoch ansehlicher k^o
der Statte sammt ansehnlicher k^o
samtdiener g^o g^o g^o Diensten all
recht befehlen. Euch k^o k^o k^o
Erer k^o k^o k^o wolle ansehnlicher k^o
der Statte samtdiener g^o g^o g^o
Dard k^o k^o k^o den 20ten October 1574.
Erer k^o k^o k^o

Burgmüller
k^o k^o k^o
Dienster

Burgmüller
k^o k^o k^o
Dienster

Vlastnoručně psaný dopis knížete Václava III. Adama císaři Maxmiliánovi II. z r. 1574. Dochovalo se pouze několik listů, které si kníže psal sám, většinou je totiž, jak bylo ostatně obvyklé, sepisovali písaři v knížecí kanceláři. S císařem a svými dolnoslezskými příbuznými korespondoval zpravidla v němčině, česky psal např. olomouckým biskupům, městským radám a šlechticům ze všech koutů koruny české, ale i Polska a Horních Uher. Oba uvedené jazyky zvládal dokonale, problémy mu však činila latina a maďarština. Vyloučit také můžeme znalost hebrejštiny a řečtiny.

a spolu se stavy a vyššími úředníky radu v tom vzal nad správou země, pro její užitek a vše dobré [...]. Následující český sněm doporučil císaři, aby nejednal unáhleně a spor vyřešil mírovými prostředky.

I když byl 1. května 1576 Štěpán Báthory korunován polským králem, Maxmilián se nevzdával myšlenky na vojenský zásah, který by bezpochyby rozpoutal mnohem větší konflikt, jenž by se mohl rozšířit i na okolní země Koruny české, a zejména pak na přilehlé slezské oblasti. Možného nebezpečí si byl vědom také Václav III. Adam, a proto o dva týdny později důrazně nabádal těšínskou městskou radu, aby byla zajištěna stálá posádka na hradbách, konšelé měli opatřit dostatek střelného prachu, olovených nábojů do ručnic a jiných potřeb ke střelbě náležitých.

Václav měl mobilizovat své poddané tak, aby byli připraveni čelit náhlému útoku nepřítele. Tato obava trvala i nadále, jak se dovídáme z listů adresovaných knížeti na zámek do Těšína. I když byly plané a víceméně nedošlo k vážnějším šarvátkám, přesto po několik let udržovaly místní obyvatelstvo a jeho vrchnost v napětí z dalších událostí, které přijdou z neklidem zmítaného Polského království, kde se za několik let bude opět schylovat k velkým, ale v tomto případě už nejen politickým bojům.

LITERATURA

- BRZUSTOWICZ BOGDAN W., *Turniej rycerski w królestwie polskim w późnym średniowieczu i renesansie na tle europejskim*, Warszawa 2003.
- BUES ALMUT, *Die habsburgische Kandidatur für den polnischen Thron während des Ersten Interregnums in Polen 1572/73*, Wien 1984.
- BUES ALMUT, *Stosunki Habsburgów z Polską i ich starania o polski tron w latach 1572–1573*, *Kwartalnik Historyczny* 102, 1995, č. 2, s. 3–14.
- JEŽ RADIM, *Nové poznatky ze sklonku života těšínského knížete Kazimíra II. († 1528)*, *Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek* 9, 2008, s. 7–27.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD MATTHIAS, *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit: III. als treuer, aufopfernder Vasall des Kaisers*, *Notizen-Blatt*, 1874, č. 3, s. 19–24.
- ORZECZOWSKI KAZIMIERZ, *Historia ustroju Śląska 1202-1740*, *Acta Universitatis Wratislaviensis* 2806. Wrocław 2005.
- PINDUR DAVID, *Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477–1528)*, *Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy* 14, 2004, s. 1–93.
- POPIOLEK FRANCISZEK, *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich w archiwum zamkowym w Cieszynie*, *Zaranie Śląskie* 10, 1934, s. 194–203.
- ŠTĚPÁN VÁCLAV, *Cesta krále Jindřicha III. z Valois přes Slezsko a Moravu v roce 1574*, *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci* 10 (29), 2001, s. 81–105.
- VÁLKA JOSEF, *Konflikt české zemské obce s králem 1546–1547. Ferdinand I. a počátky absolutismu II*, *Časopis Matice moravské* 125, 2006, s. 33–51.
- VOREL PETR, *Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526–1618*, Praha – Litomyšl 2005.
- VOREL PETR (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.–30. 9. 1997*, Pardubice – Praha 1999.

RESUMÉ

**„BIG“ TĚŠÍN PIASTS. POLITICAL CAREERS OF CASIMIR II (1450–1528)
AND WENCESLAS III. ADAM (1524–1579)**

Only a few representatives of the family of Těšín Piasts were able to win recognition in international or national politics. For two decades, Casimir II held the post of High Regional Captain of the entire Silesia, or he was the representative and executor of the monarch's decisions in the territory. His grand-son, Wenceslas III Adam, was involved in the big league politics of Ferdinand I Habsburg when he sat in the court during the punishment of the First Revolt of the Estates (1546–1547). In the 1570s he even competed for the Polish royal crown.

POŘADATEL: Muzeum Těšínska

MÍSTO A DATUM KONÁNÍ: Muzeum Těšínska, Český Těšín, 12. února 2009

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

© 2010 Vydalo MUZEUM TĚŠÍNSKA, P. O., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín
a MATICE SLEZSKÁ – TĚŠÍNSKÁ OBLAST, Hlavní tř. 1a, 737 01 Český Těšín

Redakce PHDr. RADIM JEŽ, PHDr. DAVID PINDUR

Odborná spolupráce PHDr. JAN AL SAHEB

Grafická úprava a sazba KAZIMIERZ GAJDZICA

Podklady pro rodokmeny PHDr. RADIM JEŽ

Podklady pro rejstříky PHDr. JAN AL SAHEB, PHDr. RADIM JEŽ

Jazyková editace MGR. LUCIE BRŇOVJÁKOVÁ

Překlady resumé MGR. LENKA MANDRYSOVÁ

Tisk a vazba **FINIDR** FINIDR, S. R. O., Český Těšín

Všechna práva vyhrazena

Vydání první, Český Těšín 2010

ISBN 978-80-86696-12-6